

— Kølhusene var tækkede med Rør fra Varde Aa, og inde i dem — der var kun et Rum i Huset — var der et Fyrsted, der blev kaldt »æ Gris«.

Malten blev lagt op paa Loftet, som var skilt fra Stuen med løse Brædder. Fra Fyrstedet kunde Varmen saa trænge gennem Aabningerne mellem Brædderne, og paa den Maade blev Malten saa gennemtørret.

Til Tider skete det, at der blev fyret saa meget i »æ Gris«, at der gik Ild i baade Malt og Kølhus.

Kr. A. Kristensen.

Fra Fiilsøs udtørring

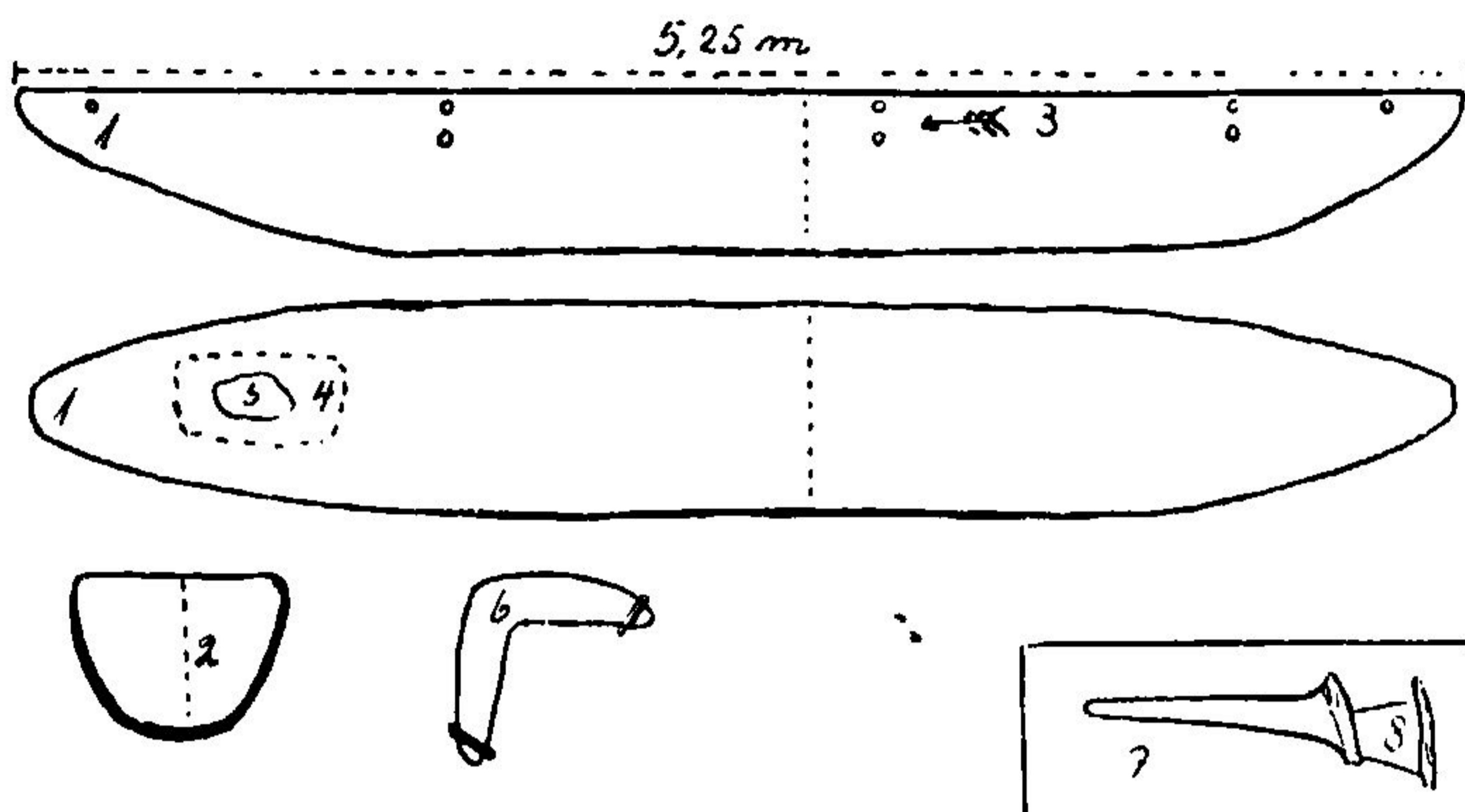
Ved gravning af dræningsrender midt på sommeren 1949 i den nyligt tørlagte del af Fiilsø stødte arbejderne på en udhulet egestamme, som viste sig at være en gammel båd i lighed med den, der først på sommeren var udgravet på nationalmuseets foranledning i søens midterste del udfør Gammeltoft odde og dengang omtalt i »Vestkysten«.

Den sidst fundne båd lå ud for Christiansø eller det, man kalder »Bløde Pold«, den var dybt begravet i mudder og lå i retningen sydvest-nordøst, krænget noget over imod sydvest.

Da arbejderne blev klar over, hvad de havde fundet, standsede de arbejdet paa grøften og meddelte det til lærer Kristensen, Lunde, og til undertegnede. Da museerne og heller ikke lærer Kristensen havde tid til at tage sig af sagen, blev det un-

dertegnede, der kom til at undersøge fundet, og her er, hvad jeg fik ud deraf.

Båden var stærkt beskadiget, særligt i begge ender, de her angivne tal er derfor kun omtrentlige. Båden består som nævnt af en udhulet egestam-

Skitse af båden:

- 1) Sydvestenden. 2) Bådens gennemsnit. 3) Hullerne i siderne. 4) Den fastsømmede træplade. 5) Hullet, den dækker. 6. Det retvinklede træstykke. 7) Jernsøm, 6 cm langt. 8) Har siddet uden for bådens træ.

me*). Den var 5,25 m lang med en bredde på 0,80 m og en dybde på 0,45 m. Siderne og bunden var 8 à 10 cm tykke. Langs rælingen helt oppe ved kanten fandtes der i hver side udfor hinanden med forskellig afstand fem huller, 3 cm i gennemsnit, boret vinkelret på træet og med skarpe kanter. Under de tre midterste i hver side 15 cm længere

*) Cand. mag. *Johan Lange*, Landbohøjskolen, har været så venlig at bestemme en træprøve, hvorfor redaktionen beder magisteren modtage vor bedste tak.

ned mod bunden var lignende huller boret (se skitsen).

Der sås ingen rester af spanter, men midt i båden lå et retvinklet træstykke (det var bøjet i vinkel), det var omtrent kvadratisk med siderne 10 cm og med benenes længde 50 cm. Gennem hvert vinkelbens noget tilspidsede ende sad en trænagle. Træstykket passede ikke til spant, men fastgjort i bådens bund og ene side kunne det måske have været brugt til anbringelse af en mast.

I nærheden af bådens sydvestlige ende fandtes i bunden et rundt knastul, 15 cm i gennemsnit; det var tætnet indvendigt med en tynd træplade, fastholdt af firkantede jernsøm slået i ude fra. Da sømhovederne sad en cm uden for træet under båden, har her muligvis siddet en lignende træplade, som er rådnet bort.

Den gamle sejlers bund lå 90 cm under den tør-lagte søbunds overflade i grønligt mudder til 20 cm over rælingen, det øverste lag var brunligt plantedynd. Før den første udtørring af søen omkring 1850 må der have været 4 à 5 m vand og mudder over stedet, og så vidt jeg ved, siger historikerne og geologerne, at således har det været i de sidste 4000 år eller deromkring. Da der fandtes jernsøm i båden, kan den højst være ca. 2100 år gammel, og den kan være meget yngre, den har altså ikke ligget der for 4000 år siden, men må være sunket eller ført derhen med strøm eller anden bevægelse i vandet. Visse iagttagelser, som jeg gjorde, stemmer imidlertid ikke med den historisk-geologiske opfattelse af søens vandstand gennem tiderne, og jeg skal meddele dem til slut.

Der manglede noget af træet i bådens sydvest-

lige ende, således at den ikke var sejldygtig, da den kom til stedet.

Under, over og ind imellem de sønderbrudte rester af denne bådende lå rester af grene, rødder og tørveagtigt plantestof af en ret stor busk, rimeligvis el efter barkresterne at dømme, og en fingertyk rod var vokset ind i båden gennem hele dens længde og ud af en revne i den modsatte ende.

Det meste af den sydvestlige ende var dækket direkte på træet med et tyndt lag fint, hvidt strand-sand ligesom føget ind i alle huller og sprækker i træet, som man ser det på træ ved stranden nu til dags, og ikke som om det var aflejret i vand.

Der lå seks små marksten i en lidt spredt bunke mellem bådrester og planterester, de var uden arkæologiske kendetegn. Mudderet omkring båden var frit for sten og planterester til langt over rælingen.

Det så ud, som båden har ligget en lang tid i vandkanten, efter at den er ophørt med at kunne sejle, og at en busk er vokset op i selve den ødelagte bådende for til sidst at drukne sammen med den i vand og mudder. Måske kan det tænkes, at der har været bevægelser i søens vandstand, som ingen ved noget om. O. Nielsen oplyser i »Danske Samlinger« I, at en stenvase (vej, dannet af stenlægning) skal være kommet til syne mellem Troldholm og Jægum ved søens udtørring omkring 1850. Man mente derfor, da man fandt den, at søens vand havde stået lavere før 1850 på et eller andet tidspunkt. Når beretningen om nationalmuseets udgravning af den første båd, som blev fundet i

1949, fremkommer, kan der vist hentes mere lys over dette interessante, men vanskelige spørgsmål.

Takket være megen velvilje fra Fiilsøgaards inspektør hr. Møllers side blev den tunge båd taget op, kørt til Fiilsøgaard og nedsat i et lille vandbassin i haven, hvor den nu står nedsænket i vand.

Evald P. Kappelskov.

EFTERSKRIFT.

Til Lærer Kappelskovs omhyggelige og interessante Iagttagelser af det sidste Baadfund i den udtørrede Fiil Sø vil jeg gerne knytte et Par Bemærkninger.

Nyere Undersøgelser i den nu tørlagte Sø viser, at der i visse Dele af Bunden findes aflejret et Saltvandslag, bl. a. indeholdende Skaller af Saltvandsmuslinger, hvilken Oplysning Dr. phil. Poul Jespersen venligst har tilskrevet mig i 1940.

Heraf kan man slutte, at Fiil Sø engang har været en aaben Havbugt eller i hvert Fald staaet i saa bred Forbindelse med Vesterhavet, at Saltvandsfaunaen har kunnet eksistere derinde. Antagelig er Lagene ogsaa pollenanalyseret for at komme frem til en Datering. Men derom og om dens Resultat ved jeg intet.

Derimod ved vi fra Geologen Axel Jessens Undersøgelser i vort Amt (Danmarks geologiske Undersøgelse: Kortbladet Varde og Blaavandshuk), at vor Egn en Periode har ligget betydeligt lavere end nu, idet det sydlige Jylland — vistnok i Bronzealderens senere Del — var sænket saa dybt, at Havet trængte helt ind til den Fiil Sø nærliggende

Kystskrænt ved Børsmose-Grærup, saa hele Egnen vest for Ho Bugt og omkring Langsø dengang var Hav.

For mig er der ingen Tvivl om, at det er ved denne Lejlighed, Vesterhavet er trængt ind i Fiil Sø og forvandlede den til en Havbugt. Det er den eneste Gang siden Istiden, Vesterhavet har været Fiil Sø saa nær. Derfor maa Fiil Søs Saltvandsperiode falde sammen med Tiden omkring Sænkningens Maksimum.

Vesterhavets Niveau laa da godt og vel 2 m højere end nu, eller sagt med andre Ord: Landet laa 2 m lavere. Bådens Findested ligger i Dag ca. 1 m over Havet. Det vil atter sige, at under Landsænkningen i Omraadets Saltvandsperiode har Vandet paa dette Sted været ca. 1 m dybt.

Imidlertid aflejrede Havstrømmen en Række Strandvolde ud for Kysten ned mod Horns Rev, og derefter indtraadte en Landhævning. »Eventyrets Land« var dukket op af Bølgerne.

Efterhaanden som Sandbarrerne aflejredes, og Forlandet dannedes, og det hele hævedes, blev det en Forhindring for Afløbet fra Fiil Sø, hvorfor Vandstanden i Søen steg og bredte sig over større Omraader. Endvidere tog Sandflugten fat, og den Tids Afløb blev tilstoppet, hvorved Søens Vandspejl hævedes saa voldsomt, at Søen til sidst omsluttede baade Rolfs Sø og Langsø.

Nu er det bevist, at denne store Stigning af Søens Vandspejl allertidligst kan være indtraadt engang i ældre Jernalder, 400 f. Kr. — 400 e. Kr. (se min Undersøgelse: »Hvornaar havde Fiil Sø sin største Udbredelse« i »Fra Ribe Amt« 1939, 176—84). Atter ændredes Udløbet — antagelig ved, at det danne-

des, hvor det har været siden, gennem Henne Mølleaa — og derved sank Vandstanden, saa Rolf Sø og Langsø afsnøredes.

Lærer Kappelskovs Undersøgelse viser afgjort, at Baaden er fra Jernalderen eller historisk Tid. Men som det vil ses af foranstaaende, kan dens Findested ikke tænkes at have været saa tør, at der her kunde gro Elletræer eller Buske. Dertil ligger Findestedet for lavt. Det var dækket med Vand i den Tid, da Søens Vandspejl laa saa dybt, at det var i samme Niveau som Havets. Ganske vist er Stedet i Dag tørlagt, og Søen praktisk talt udsløttet. Men det er sket ved Kunst. Vandet er ikke af sig selv løbet ud i Vesterhavet. Ved Hjælp af elektrisk Kraft er det pumpet op i højere liggende Afløb. — Og det er ikke sket tidligere!

Enten Baaden derfor tilfældig er maset ind i en Busk, eller Busken, som Kappelskov hævder, er vokset ind gennem dens Revner og Sprækker, maa det være foregaaet et andet Sted. Maaske vokse Busken ved den daværende Søbred, og Vraget af Baaden er kommet til at hvile paa den, hvorefter den saa er groet fast. Ved en eller anden Lejlighed er baade Busk og Baad da revet løs og af Strømmen ført til Findestedet, hvor de sammen er sunket til Bunds.

H. K. Kristensen.
